

3-3-25

ལེན་ཉེར་ལྷ་པ། རྒྱ་གཟེར་གསོ་བ།

ГЛАВА 25 ЛЕЧЕНИЕ ГЬЮЗЕР

དེ་ནས་དང་སྤྱི་ལོ་པའི་ཡེ་ཤེས་ལ། དང་སྤྱི་ལོ་པའི་ལས་སྦྱོར་གྱིས་འདི་སྐད་ལྟས། རྒྱ་གཟེར་རིམས་ལ་རྒྱ་རྒྱུ་མཆན་ཉིད་
དང་། དབྱེ་བ་རྟགས་དང་བཅས་ཐབས་བཤད་དུ་གསོ་ལ།

Then Sage Yidlay Kye made this request to Sage Rigpai Yeshe, "Please explain the causes, conditions, nature, classification, signs and symptoms, and treatment methods of *rgyu gzer*."

Затем мудрец-риши Йиле Кье (*yid las skyed*) обратился с такими словами к мудрецу-риши Ригпей Еше (*rig pa'i ye shes*): «Каковы же причины, условия, характеристики заразного гьюзера (*rgyu gzer*), их разновидности, симптомы и методы лечения? Пожалуйста, расскажите!».

དེ་སྐད་ལྟས་པའི་དོན་ལ་ལན་གསུངས་པ། རྒྱ་གཟེར་རྒྱ་ལྷོ་རིམས་ཆད་སྤྱི་དང་འདྲ།

Having been thus requested, the Master replied, "The causes and conditions of *rgyu gzer* (dysentery) are similar to those of general *rims* (contagious hot disorders).

На тему этой просьбы был такой ответ: «1 Причины у гьюзера (*rgyu gzer*) такие же, как для жара рим (*rims tshad*) в общем.

ངོ་བོ་མཆིན་ཚད་ཐུང་དུ་བབས་པ་ལ། །གཉན་ནད་ཀྱི་སེར་མཁྲིས་ཚད་བསྐང་བ་ཡིས། །རྒྱ་མ་གཟེར་ཞིང་འཁྱུ་བས་རྒྱ་གཟེར་
ཡིན།།

The nature of the disorder is defined as a descent of hot disorder of the liver, which causes intestinal infection associated with *chu ser* and hot-natured *mkhris pa* disorder, thereby resulting in *rgyu gzer* and severe pain in the small intestine. Thus, it is called *rgyu gzer* ('dysentery').

2 А её сущность - падение жара печени вниз, при котором болезнь ньен (*gnyan nad*) поднимается вместе с чхусер и жаром трипа. Из-за этого сильно болит тонкая кишка и слабит, поэтому [болезнь и называется] гьюзер (*rgyu gzer*).

དབྱེ་བ་སྦྱིད་དང་བྱེ་བྲག་ནྩ་པ་གཉིས། །

It can be of two types: general and specific.

3 Существуют два варианта классификации: в общем и в особенности.

སྦྱི་ལ་དོན་འཁྱུ་བ་དང་སྦྱོད་འཁྱུ་བ། །སྦྱོབས་ཆེན་སྦྱོབས་ཆུང་ནྩ་པ་བཞི་ཅུ་འགྱུར། །

General *rgyu gzer* can be of four types: diarrhea caused by disorders of the vital organs, diarrhea caused by disorders of the vessel organs, severe *rgyu gzer* (dysentery), and mild *rgyu gzer* (dysentery).

3.1 В общем выделяют четыре категории: диарея из-за плотных органов, диарея из-за полых органов, сильная или слабая.

བྱེ་བྲག་དབྱེ་བ་རྒྱ་གཟེར་རྒྱ་འཁོར་དང་། །རྒྱ་འཁྲོལ་རྒྱ་སྐྱགས་ཞེས་བྱ་བཞི་ཅུ་བཤད། །

The specific type of *rgyu gzer* can be of four kinds: *rgyu gzer*, *rgyu 'khor*, *rgyu 'khrol*, and *rgyu lkugs*.

3.2 А в особенности, говорят о четырёх разновидностях болезни: гюзер (*rgyu gzer*), гьюкхор (*rgyu 'khor*), гютроль (*rgyu 'khrol*) и гьюкуг (*rgyu lkugs*).

དེ་རྟགས་དང་པོ་མགོ་དང་ཚེགས་གཞི་ན། སྤུམ་སེར་ཁྱེད་ཞིང་རྩུ་མ་ན་ལ་འབྱ། །འབྱ་བའི་བོངས་ཆུང་འབྱ་དུས་ཟུག་གཟེར་
ཆེ། དམར་སེར་བ་ཁྱ་སྤྲུག་པོ་བེ་སྤྲུག་འབྱ། །

The primary signs and symptoms of *rgyu gzer* are headache, joint pain, chills, intestinal pain, and diarrhea. There is a severe pain while passing stools, which are small in quantity, reddish, yellowish, *za khu*⁵⁸, or brownish in color, or mucus-containing.

4.1 Симптомы. Вначале сильно болят голова и суставы, бьёт озноб, будет боль в тонкой кишке и понос. Каловые массы красно-жёлтые, цвета «закху» (*za khu*), буроватые или слизистые, в небольшом количестве, при испражнении сильные боли.

ཁྱད་པར་དོན་འབྱ་ཟུག་ཆེ་འབྱ་བོངས་ཆུང་། །སོ་ཁྲག་གཞིབས་དང་ཤ་ཁོག་བཤལ་བ་འདྲ། །སྒོད་འབྱ་དམར་སེར་བ་ཁྱ་བེ་
སྤྲུག་འབྱ། །ཟུག་ཆུང་གངས་ཁྱད་སྤྲུག་ལྷན་ཚ་བ་ཆེ། །གངས་མང་ཟུག་ཆེ་སྤྲུག་ཆུང་དེ་ལས་ཐོག།

Specifically, diarrhea caused by disorders of the vital organs is painful and small in quantity. It resembles the color of blood from the gums, or the color of water that has been used to rinse the body cavity of a slaughtered animal. Diarrhea caused by disorders of the vessel organs is reddish yellow or *za khu*, or contains mucus, and is less painful and small in quantity. Severe diarrhea causes high fever, frequent bowel movements, and severe pain. The symptoms of mild diarrhea are contrary to those of a severe diarrhea.

4.2 В частности, при диарее из-за плотных органов боли сильные, но объём каловых масс небольшой. Они похожи на цвет крови из дёсен или цвет воды, которой промывали мясо [свежезабитого животного]. При диарее из-за полых органов — понос красно-жёлтыми, цвета «закху» (*za khu*) или слизистыми

⁵⁸ The *za khu* here refers to a whitish colored stool. According to the “King of the Moon” treatise, it is a bloody diarrhea.

масса́ми, боли́ несильные, [испражнения] нечастые. При сильной [болезни] — жар велик, [испражнения] частые, боли́ сильные, а при слабой - наоборот.

བྱེ་བྲག་རྩུ་གཟེར་བོངས་རྩུང་ཡང་ཡང་འབྱུ། །འབྱུ་བའི་དུས་ན་ཁྱད་པར་བྲག་གཟེར་ཆེ། །

Specifically, *rgyu gzer* causes frequent and small-volume stools and particularly severe pain while passing stool.

4.3.1 В особенности, при гюзер (*rgyu gzer*), каловых масс будет мало, но понос снова и снова, во время испражнения особенно сильная боль.

རྩུ་འཁོར་ཐུན་དུ་བཅད་ནས་བོངས་ཆེར་འབྱུ། །རྩུ་མ་གཏུབས་སྒྲམ་བྲག་ཆེ་འབྱུས་རྗེས་བདེ། །

the *rgyu 'khor* causes a large-volume deposition with the presence of numerous small stools, excruciating pain as if the small intestine were being cut off, and relief after passing stool.

4.3.2 При гьюкхор (*rgyu 'khor*) каловые массы обильные, разделяются на эпизоды, сильнейшие, как будто режущие ножом, боли в тонкой кишке, после испражнения легче.

རྩུ་འཁོལ་བྲག་རྩུང་ལྡང་དུབ་མེད་པ་ལ། །འབྱུ་བའི་བོངས་དང་རྩ་རྩའི་ཚ་བ་རྩུང་། །

The *rgyu 'khrol* causes mild and persistent pain, a small quantity of diarrhea, and pulse and urine characteristics indicative of mild fever.

4.3.3 При гютроль (*rgyu 'khrol*) боли несильные, спазмов нет, объём каловых масс и [признаки] жара в пульсе и моче невелики.

རྩུ་སྒྲགས་མི་འབྱུ་སྒོ་འགག་གཏུབས་སྒྲམ་བྱེད། །

The *rgyu lkugs* causes bowel obstruction, which results in abdominal distension and a sensation of the small intestine being cut off.

4.3.4 При гьюкуг (*rgyu lkugs*) диареи нет, вздутие, непроходимость, режущие боли.

བཙུག་པའི་ཐབས་ལ་གསར་རྟེན་དུས་དང་སྦྱར།།

The treatment method of *rgyu gzer* can be classified on the basis of acute and chronic cases.

5 Методы лечения указываются в соответствии со стадией [болезни]: свежая или старая.

གསར་པའི་བཙུག་ལ་སྦྱོང་བྱེ་བྲག་གཉིས།།

The treatment of acute *rgyu gzer* is of two types: general and specific.

5.1 При свежем есть два [подхода] к лечению: в общем и в особенности.

སྦྱོང་བཙུག་ཐབས་ནད་སྦྱོབས་ཆེ་ཆུང་གིས།།

The general treatment involves treatments of severe and mild diarrhea.

5.1.1 В общем - методы лечения [подбираются в зависимости] от большой или малой силы болезни.

སྦྱོབས་ཆེན་ནད་ལ་བཙུག་ཚུལ་ནུས་པ་བདུན། སྦྱོང་གྱི་ཅི་སྤྱད་མཁྲིས་པའི་མེ་བསད་ཅིང་། རྒྱ་ལོང་རུལ་སྦྱང་ནད་དངོས་གཉེན་པོས་བསད། མཆོན་པའི་ཟགས་བཟུམ་འབྲུ་བའི་ཁ་དོག་སྦྱར། བ་མར་ཆུ་བའི་རྒྱན་ལམ་བཅད་པའོ།།

There are seven therapeutic principles for treating severe *rgyu gzer*: protecting the intestinal mucosa from damage, extinguishing the heat of *mkhris pa* disorder, evacuating intestinal decomposition, treating diarrhea with its actual remedies, controlling exudation from the liver, changing the color of diarrhea, and finally, stopping diarrhea just as blocking the course of river flow.

При сильной болезни есть семь способов лечения: защита слизистой кишечника; тушение огня трипа; вычищение разложившегося из кишечника; средства, уничтожающие непосредственно само заболевание; прекращение просачивания из печени; изменение цвета диареи и, наконец, перекрывание течения реки.

དང་པོ་སྤྲོད་ཀྱི་ཅི་ཐུབ་གྲུབ་ཀྱི་རི་བོང་ཀླད་པ་དོམ་མཐིམ་ཏིལ་ནག་གསུམ།

First, to protect the intestinal mucosa from damage, administer *chi thub gsum pa* compound, (comprised of *ri bong klad pa* (rabbit brain), *dom mkhris* (bear bile), and *til nag* (black sesame seeds).

Первое, защита слизистой кишечника с помощью *chi thub gsum pa* (из *ri bong klad pa*, *dom mkhris*, *til nag*).

མཐིམ་པའི་མེ་བསང་གྱུར་ཀྱུམ་(རྩུ་གང་ཡུའུ་ཏིག་ཏ་པ་ལེ་ཀ་བྲག་འུན་རྩལ་ཚད་སྟོབས་སྤྲོད་ནས་ག་བྱར་ཙན་དན་གི་མི་གིས་ཁ་བསྐྱར་)བདུན་པ་གཉིས། །དུས་བཞི་ལྷག་པ་སྤྲོད་ལ་བརྟེན་བར་བྱ།

To extinguish the heat of *mkhris pa*, prepare *gur kum bdun pa* (compound from *gur kum*, *cu gang*, *utpal*, *tig ta*, *ba le ka*, *brag zhun*, with addition of *ga bur*, *tsan dan*, and *gi wam* in accordance with the severity of the hot disorder), and administer the medicine and *chi thub gsum pa* compound twice each in an alternating manner.

Тушение огня трипа - следует дважды назначать *gur kum bdun pa* (из шести компонентов: *gur kum*, *cu gang*, *utpal*, *tig ta*, *ba le ka*, *brag zhun*, с добавлением *ga bur*, *tsan dan* или *gi wam* в соответствии с силой жара) спиной к спине [с вышеупомянутым *chi thub gsum pa*] в четыре времени суток.

དེ་ལོག་སྒྲིང་བྱེད་ཆོག་ཐུབ་(ཐར་ནུ་ཚུ་རེ་ལྷག་དྲི་ཚུར་)ནམ་པ་གསུམ། །འབྲུ་མདོག་སྒོན་(དམར་ན་བྱ་རྒྱུ་མེར་ན་དུག་
ཉུང་སྒྲིག་ན་རེ་རལ་བ་ཁུ་སྒྲི་འབྲུ་བེ་སྒྲིབས་སྒྲིག་སྒྲེལ་)གྲིས་ཁ་བསྐྱར་བུལ་དྲི་སྒྲིང་། །ལན་གཅིག་ལན་གཉིས་གང་དགོས་ནད་
སྒྲིབས་སྒྲིར།།

Thereafter, to evacuate the intestinal decomposition, prepare *chig thub nam pa gsum* compound from (*thar nu*, *chu rtso*, and *re lcag pa* with *dri chur* (urine) as an evacuative medicine, and alter the compound by adding minister-like ingredients depending on the stool color: (*bya rkang* if reddish, *dug mo nyung* if yellowish, *re ral* if brown, *skyu 'bru* in the case of *za khu*-like stool, and *sug smel* in the case of mucus in stool). In accordance with the severity of the disorder, administer the medicine once or twice a day.

Дальнейшее вычищение. Разложившееся выводят составом *chig thub nam pa gsum* (из *thar nu*, *chu rtso*, *re lcag pa* и мочи), направляя «министром по цвету каловых масс» (при красноватых — *bya rkang*; при желтоватых — *dug mo nyung*; при буроватых — *re ral*; когда они цвета «закху» (*za khu*) — *skyu 'bru*; при слизистых — *sug smel*), применяя его один или два раза в зависимости от силы болезни.

སྒྲིངས་རྒྱུ་གཉེན་པོ་ཆོག་ཐུབ་(རང་གི་ཐོད་པ་ཐོག་བུས་ཆོས་སྒྲིག་དུག་ཕུས་ཀྱི་དུས་ཚུ་རེ་ལྷག་ཁུ་)ནམ་པ་
གསུམ། །ཐུན་ཚུང་གངས་མང་བཏང་ལ་དངོས་པོ་བསད། །ཤིན་ཏུ་ལྷག་ཆེ་ཆུ་ཞབས་ཚུ་དོས་བདུག །བོང་ང་(དཀར་པོ་གྲི་ཆེ་
དཀར་པོ་ཉོང་ལེན་གྲི་བྱེ་མ་)ཚུ་འབྲུགས་སྒྲིངས་པའི་སྒྲིང་འདྲན་བཏང་། །གཞང་ཁ་ལྷག་ན་ཤིང་ལེབ་ཁ་སྒྲོམ་བྱ། །

After evacuation, frequently administer small doses of *chig thub nam pa gsum* compound, (comprised of *rang shi'i thod pa*, *thog rus*, and *chos sman* with addition of *dug pus*, *rgu drus*, *chu rtso*, *gla rtso*, and *brag zhun*) to treat diarrhea. If the patient has excruciating pain, apply pebble compresses on the ileum and perform enemas prepared by infusing powder of *bong nga* (*dkar po*, *kyi lche dkar po*, and *hong len*) in cold water. In the case of rectal prolapse, cover with a plank to prevent further prolapse.

После вычищения средством, уничтожающим непосредственно само [заболевание] будет *chig thub nam pa gsum* (из *rang shi'i thod pa*, *thog rus*, *chos sman*, с добавлением *dug pus*, *rgu drus*, *chu rtso*, *gla rtso*, *brag zhun*), который дают

понемногу, но часто. При очень сильной боли к низу живота прикладывают камни, назначают вычищение с помощью введения снизу порошка из *bong nga* (*dkar po, kyi lche dkar po, hong len*), разведённого в ледяной воде. Если выпадает прямая кишка - поджимать дощечкой.

དེ་ནས་ཚད་སྟོབས་ཅུང་ཟད་ཆག་མངོན་ནས། །མཆིན་པའི་ཟགས་ཐོམ་གུར་གུམ་(ཅུ་གང་བ་ལེ་ཏིག་ཏ་མཆོ་ཚིགས་ཨ་རུ་
མཚལ་དོམ་མཁྲིས་བྲག་ལུན་)དགུ་པ་དང་།།

Thereafter, when the severity of the hot disorder subsides slightly, administer *gur kum dgu pa* compound (prepared from *gur kum, cu gang, ba le ka, tig ta, mtshe tshigs, a ru ra, mtshal, dom mkhris* (bear bile), and *brag zhun*) to stop exudation from the liver.

Затем, когда сила жара явно снизилась, прекращают просачивание из печени с помощью *gur kum dgu pa* (из *gur kum, cu gang, ba le ka, tig ta, mtshe tshigs, a ru ra, mtshal, dom mkhris, brag zhun*).

འཁྲུ་མདོག་སྒྱུར་བྱེད་(དམར་ན་བྱ་རྒྱུ་ཚས་སེར་ན་དུག་ལྷུང་དོམ་མཁྲིས་བེ་སྒྲབས་སྲུག་སྒྲེལ་ཐོག་རུས་སྲུག་ན་རེ་རལ་ཁྲག་
རྒྱུ་ལྷུ་འབྲུ་མི་མཁྲིས་གུན་ལ་ཀ་ར་སྒྱར་བ་)ལྷག་པ་སྤྲད་ལ་བཏང་། །ཟས་སྒོམ་ནས་ཐོན་ཅར་བརྟུངས་ཚས་པ་ལ། །བ་
རའི་འོ་མ་བག་ཙམ་བཏབ་པ་དང་། །བ་ཚ་མེད་པའི་ཆུ་གོག་བཞེན་པར་བྱ། །དཀར་མངར་རུལ་སྒྱུར་བྱོད་བཅུད་མཐའ་དག་
སྤང་། །དེ་ནས་ཚ་བ་ཆོགས་ན་ནད་སྟོབས་བྲི། །ཅ་དལ་ཆུ་ཐོ་བྱོད་ཆུང་པོ་ལོང་འཁྲོག །འཁྲུ་བའི་བྲི་དང་བྲུག་ཆུང་འཁྲུ་ཚིགས་
རིང་། །འཁྲུ་བ་སྒྲ་བཅས་ཆུར་སྒྱུར་སྟེང་དུ་ལྷིང་།།

To change the color of diarrhea, (use *bya rkang* and *tshos* for reddish stool, *dug mo nyung* and *dom mkhris* (bear bile) for yellowish stool, *sug smel* and *thog rus* for mucus in stool, *re ral* and *khrag rkang* for brownish stool, and *skyi 'bru* and *mi mkhris* for *za khu*-like stool. Mix each compound with *ka ra* (white sugar) and administer it alternating with other compounds. Recommend intake of crushed and boiled fresh barley mixed with a very small amount of cow and goat milk, as well as unsalted water mixed with *tsam pa*. Avoid dairy products and all foods that are sweet, fermented, rotten and nutritious, and warm in nature. Then, when the hot disorder subsides, the severity reduces and the patient has a slow pulse and bluish urine, less body heat, abdominal

rumbling, mild pain, less stool odor, and infrequent roaring diarrhea. The stool sample floats on the surface when placed in water.

Для изменения цвета диареи их назначают спиной к спине с (*bya rkang* и *tshos* для красноватого стула; *dug mo nyung* и *dom mkhris* для желтоватого; *sug smel* и *thog rus* для слизистого; *re ral* и *khrag rkang* для буроватого, *skyi 'bru* и *mi mkhris* для цвета «закху» (*za khu*), во всех случаях добавляя сахар). Питание и напитки. Следует употреблять суп из грубо-измельченного свежего ячменя, с добавлением небольшого количества коровьего и козьего молока, несоленой мучной болтушки (*chu grog*) и совершенно исключить белое, сладкое, испорченное, кислое, согревающее и питательное. Затем жар будет сломлен и сила болезни спадёт, пульс замедлится, моча станет голубоватой, температура уменьшится, в животе [останется только] урчание, ослабнет запах стула и боли, [больной] испражняется со звуками, которые [слышно] издалека, каловые массы станут плавать на поверхности воды.

དེ་དུས་གཙོ་བོ་སྒྲིག་དང་གསར་བཅུད་ཟས། རིམ་པས་སྒྲེལ་ཏེ་ཆུ་ཤོའི་རྒྱུ་ལས་བཅད། བཙན་ཐབས་མི་བཅད་ཆ་ཡིས་
བྱིད་པ་ཡིན།

At that time, just as blocking the course of river flow, stop diarrhea by administering anti-diarrheal medicine in conjunction with gradual intake of fresh and nutritious foods. It is recommended not to stop diarrhea immediately with force, but to stop it gradually.

В это время перекрывают течение реки лекарствами, останавливающими [понос] и свежей питательной пищей, постепенно наращивая её количество. Не нужно прекращать его насильственно, а лучше уменьшать постепенно.

སྟོབས་ཚུང་ནད་ལ་བཅས་ཐབས་ནམ་པ་གསུམ། རྒྱ་རིམས་དང་པོ་ཙུའ་བསྐྱམ་པ་དང་། །བར་དུ་ཆ་བ་རོལ་དུ་བསད་པ་
དང་། །ཐ་མ་ཚུ་བོའི་རྒྱན་ལམ་བཅད་པའོ།

The treatment of mild *rgyu gzer* is of three types: first, blocking the [liver] passage; then, eliminating the hot disorder instantly; and last, stopping the flow of diarrhea.

При слабой болезни есть три методики лечения: вначале заразного рима тонкой кишки — перетягивать просветы сосудов; в середине — уничтожать игру проявлений жара; в конце — перекрывать течение реки.

ཀུན་གྱི་གཙོ་བོ་ཆེན་མཁའ་དཀར་པོ་ཡིན། །དང་པོ་པར་པ་ཏྲ་དང་ཁྲག་རྟང་གཉིས། །གཙོ་བོ་ཆ་མཉམ་གངས་ཚུ་བསྟོལ་གང་བཏང་།།

The *chig thub dkar po* is used as the principal ingredient in the treatment of *rgyu gzer*. To block the liver passage, administer a compound prepared from *par pa ta* and *khrag rkang* in an amount equal to that of the principal ingredient together with boiled snow water in a lukewarm state.

Главным компонентом во всех случаях будет *chig thub dkar po*. Вначале назначают его с добавлением равного количества *par pa ta* и *khrag rkang*, запивать охлаждённым кипятком из снеговой воды.

བར་དུ་ཏིག་ཏྲ་བོང་ང་སྟོ་ལོ་དཀར། །རྟོང་ལེན་བཞི་པོ་གཙོ་བོའི་སུམ་ཆ་སྟུར། །བསྟོལ་གང་ཐང་ངམ་ཕྱེ་མ་ཚུས་སྟུངས་བཏང་།།

To eliminate the hot disorder instantly, take these four ingredients: *tig ta*, *bong nga*, *sro lo dkar po*, and *hong len* – at one-third the amount of the principal ingredient and administer it as either a cool decoction or a powder infused in water.

В середине - с добавлением четырёх компонентов: *tig ta*, *bong nga*, *sro lo dkar po* и *hong len* — в количестве одной трети от главного. Назначать в виде холодного отвара или порошка, настоянного в воде.

ཐ་མ་ཆ་བའི་སྟོབས་ཆག་བཅད་རན་དུས། །སྟེར་བའི་མེ་ཏྲོག་གཙོ་བོའི་སུམ་ཆ་སྟུར། །བ་ཡར་འོ་མར་བཏབ་བཏང་ཚུན་ལམ་གཙོད།།

Finally, when the intensity of the hot disorder reduces and it is time to stop diarrhea, take *skyer pa* flowers at one-third the amount of the principal ingredient, mix with *ba yar* (yarma cow)⁵⁹ milk, and administer it to stop diarrhea.

В конце, когда сила жара сломлена, наступает пора останавливать [диарею]. Следует перекрывать течение реки с помощью главного с добавлением одной трети *skyer pa'i me tog*, добавленных в молоко коровы прошлогодного отёла.

ཡང་ན་རྩ་རྩུ་ཚས་སྒྲན་ཐོད་པ་དང་། རྩོག་རྩུ་རྩུ་པོ་ཡིན་པས་སྒྲན་གཉིས་བཏང་། སྒྲ་ཅི་དོམ་མཁྲིས་ཨ་བྱག་བོད་ང་
དཀར། ཅི་དམར་ཆུ་ཅ་བྱག་ཁུན་སྒྲན་ཆ་བཏང་། འཁྲུ་མདོག་དམར་ན་མེ་ཏོག་བྱ་རྒྱ་ཐེབ། ཁེར་པོ་དྲུག་ཁུང་ཟ་ཁུ་སྒྲི་འབྲུ་
ཐེབ། རྩ་ཤལ་རེ་རལ་བེ་སྒྲན་སྒྲན་ཐེབ། གངས་ཆུ་སྒྲན་བས་རྩལ་བསྐྱང་ཆ་བ་གཙོག། འཁྲུ་བའི་ཆོགས་རིང་ཚད་ལྷག་བྲི་
བ་དང་། ཀླ་ར་སྒྲན་ལ་བ་འོ་བསྐྱལ་གང་དབྱལ། རོ་འདོན་འཁྲུ་བ་གཙོད་ཅིང་ལྷས་བརྟས་བྱེད། །

Or, since *rgu drus*, *chos sman*, *thod pa*, and *thog rus* are king-like ingredients, prepare a compound using two-thirds of the ingredient and one third of *gla rtsi*, *dom mkhris* (bear bile), *a byag*, *bong nga dkar po*, *re skon rtsi dmar*, *chu rtsa*, and *brag zhun*. Add *me tog bya rkang* if the stool is reddish, *dug mo nyung* if yellowish, *skyi 'bru* in the case of *za khu*-like stool, *re ral* in the case of *rgya* sap-like stool, and *sug smel* if there is mucus in the stool. Then, take the compound with snow water to prevent intestinal decomposition, reduce the intensity of the hot disorder, reduce the frequency of diarrhea, and eliminate the remnant heat. Mixing it with white *ka ra* (sugar) and administering with boiled milk in a lukewarm state eliminates the remnant of disorder, stops diarrhea, and helps rejuvenate the body.

Или назначить «царём» в количестве две трети [группу из] *rgu drus*, *chos sman*, *thod pa*, *thog rus*, положить одну треть *gla rtsi*, *dom mkhris*, *a byag*, *bong nga dkar po*, *re skon rtsi dmar*, *chu rtsa*, and *brag zhun* и в зависимости от цвета каловых масс добавить *me tog bya rkang* если они красноватые; *dug mo nyung* — если желтоватые; *skyi 'bru* — если цвета «закху» (*za khu*); *re ral* - если цвета смывок шеллака и *sug smel* — при слизистой диарее. Назначение их со снеговой водой защитит от разложения и снимет жар. Когда звуки испражнения стали слышны издали и избыток жара спал, дают это лекарство вместе с сахаром, запивать

⁵⁹ Yarma cow is one that gave birth to a calf the previous year.

остывшим кипячёным молоком. Это вытащит остатки [болезни], остановит понос и укрепит тело.

བྱེ་བྲག་བཅོས་ཐབས་རྒྱ་གཟེར་རྒྱ་འཁོར་གཉིས། སྤང་ཙྰ་ཏོང་ལེན་བོང་ང་སུམ་ཅུ་ཏིག ཁྲག་རྐང་སྟོ་ལོ་པར་བ་ཏ་བསྐྱས་
ཐང་། རྩ་ཁ་སྒྲིམ་དང་མི་འདྲུལ་སྤྲ་བར་བྱེད། དམར་ཟལ་བ་ཡི་འོ་མ་མར་དཀར་བསྐྱས། རྒྱ་མའི་ནང་ཙྰ་ཏོང་འཛད་འདྲེད་པར་
བྱེད།

Specifically, for the treatment of *rgyu gzer* and *rgyu 'khor*, prepare *sra byed bdun pa* compound from *spang rtsi*, *hong len*, *bong nga*, *sum cu tig*, *khrag rkang*, *sro lo* and *par pa ta*. Administration of the compound in the form of a decoction blocks the leaking passage and protects the intestinal mucosa against decomposition. When the compound is boiled in milk and white butter from a reddish cow with white spots, it promotes smooth defecation without causing any damage to the intestinal mucosa.

5.1.2 Особенности методы лечения. При гюзер (*rgyu gzer*) и гьюкхор (*rgyu 'khor*) сгущённым отваром [*sra byed bdun pa*] из *spang rtsi*, *hong len*, *bong nga*, *sum cu tig*, *khrag rkang*, *sro lo*, *par pa ta* перетягивают просветы сосудов и укрепляют, защищая от разложения. Сгущение [этого отвара] в молоке и масле красной коровы обеспечивает [хорошее] скольжение, без повреждения внутреннего слизистого слоя тонкой кишки.

ཁྲུང་པར་རྒྱ་གཟེར་རྒྱ་བཤལ་བཙུང་ཁུ་ལ། ཁྲུང་ཁུམ་ལྷན་ལྷན་ཀ་ར་སྤྲེད་སྦྱར། ཁེར་པོ་གི་མི་སྒོ་ལུས་སྤྲེད་སྦྱར། ཁྲག་ཏུ་
འཁུ་ན་དོམ་མཐིས་སྤྲེད་སྦྱར།

Particularly, in the case of *rgyu gzer* with stool resembling the color of *rgya* or *btsod sap*, administer *sra byed* compound with addition of *gur kum*, *utpal* and *ka ra* (white sugar), *gi wam* and *sgro pus*⁶⁰ in the case of yellowish diarrhea, and bear bile in the case of bloody diarrhea.

В частности, если при гюзер (*rgyu gzer*) [каловые массы] как смывки шеллака или отвар *btsod*, состав *sra byed* соединяют с *gur kum*, *utpal* и сахаром; если они

⁶⁰ Dropue refers to the reddish flowers of *sgro ba shing*.

желтоватые, то соединяют с *gi wat* и *sgro pus*; а при кровавом поносе — с *dom mkhris*.

རྩུ་འཁོར་ཆུ་ཚ་དུད་ཁུ་ཐལ་ཁུ་འདྲ། །ཨ་ཅ་མཆུ་སྤྱང་སྦྱིར་ཤུན་བ་ལེ་ཀ། །གསེར་གྱི་མེ་དོག་སྤྱེད་སྦྱར་ལ་བཏང་། །ཐུག་ནག་ཤེ་
ཅུལ་འབྱུ་ན་བ་ཤ་ཀ། །སྒྲི་ཏེས་སྤྱེད་སྦྱར་བའི་བསྐྱས་ཐང་བཏང་། །

In the case of *rgyu 'khor* with stool resembling the color of *chu rtsa*, soot, or dust, administer *sra byed* compound with addition of *a ru mchu snyung*, *skyer pa* stem cortex, *ba le ka*, and *gser gyi me tog*. If the stool is dark, bloody, and putrid meat-like, administer a decoction prepared by adding *ba sha ka* and *sle tres* to *sra byed* compound.

Если при гьюкхор (*rgyu 'khor*) каловые массы похожи на [отвар] *chu rtsa*, сажу или раствор золы, то состав *sra byed* соединяют с *a ru mchu snyung*, *skyer shun*, *ba le ka*, *gser gyi me tog*. А если они тёмно-кровавые, похожи как протухший фарш, то назначают сгущённый отвар из состава *sra byed* с *ba sha ka* и *sle tres*.

རྩུ་འཁོག་དམར་པོར་འབྱུ་ན་གུར་གུམ་དང་། །དྲོམ་མཐིས་ཀར་སྦྱར་བོང་ངའི་ཆིག་ཐང་བཏང་། །ཆུ་སྦྱ་བེ་སྤྲུམ་སྤྱག་སྒྲེལ་ཀ་
ར་སྦྱར། །

In the case of *rgyu 'khrog* (*rgyu 'khrol*) with reddish stool, administer a compound prepared from *gur kum*, *dom mkhris* (bear bile) and *kar* (white sugar), and a single-ingredient decoction of *bong nga*, whereas in the case of buttermilk-like or mucus stool, administer a compound prepared from *sug smel* and *ka ra* (white sugar).

Если при гьютрог (гьютроль, *rgyu 'khrol*) каловые массы красноватые, назначают состав из *gur kum*, *dom mkhris* и сахара и отвар *bong nga*, а если они белёсые и слизистые — состав из *sug smel* и сахара.

རྒྱ་སྒྲུག་ཨ་ཏུ་མཆུ་སྤྱང་བ་ལེ་ཀ། བསྐྱུ་ཁྱར་གསེར་གྱི་མེ་ཏོག་སྤུམ་ཅུ་ཏིག། ཏིག་ཏ་བོང་ང་དཀར་བོ་བཏབ་ལ་བཏང་། ལོང་
ཅ་གཉིས་གཏར་ཤོད་པའི་ཆུ་དུགས་བྲ། ཉེ་ཡིས་འཁྱར་མ་འདྲོད་ན་(འཁྱར་བའི་ཆེག་ཐུབ་གསུམ་གྱི་སྤྱིང་དུ་ཨ་བྲག་ཏོང་ལེན་
དུག་ཕུས་བྲི་ཆུར་སྤྱར་བའི་)གཉན་བཤལ་བཏང་།།

In the case of *rgyu lkugs*, administer a decoction prepared from a *ru mchu snyung* and *ba le ka* with addition of *gser gyi me tog*, *sum chu tig*, *tig ta*, and *bong nga dkar po*, venesect *long rtsa* at the right and left side of the legs, and apply compresses made from animal gut filled with water. If this treatment fails to stimulate diarrhea, perform *gnyan bshal* purgation made from '*khru ba'i chig thub gsum*⁶¹ mixed with a *byag*, *hong len*, *dug pus*, and *dri chur* (urine).

При гьюкуг (*rgyu lkugs*) назначают сгущённый отвар из *a ru mchu snyung* и *ba le ka* с добавлением *gser gyi me tog*, *sum chu tig*, *tig ta*, *bong nga dkar po*, делают кровопускание из обоих сосудов *long rtsa* и прикладывают бурдюк с водой. Если этим не получается вызвать диарею, то дают слабительное *gnyan bshal* (из '*khru ba'i chig thub gsum*, смешанных с *a byag*, *hong len*, *dug pus*).

ཟླ་ཕྱིད་པར་འདས་རྒྱ་རིམས་རྟིང་བ་རྣམས། མཁྱིས་བྱེ་བདུན་ནམ་མཁུ་བཞི་ཐང་བསྟེན། འཁྱར་བ་བྲི་བཅས་དུགས་ཡོད་བཤལ་
གྱིས་སྤྱང་། བྱེ་ཐུག་འབྲས་དང་ཆུ་གྲོག་བསྐྱོལ་གང་རྣམས། བོངས་ཆུང་གངས་མང་བཏང་ཞིང་གཞོད་ཟས་བསྐྱང་།།

To treat chronic *rgyu gzer* that has persisted for more than half a month, administer *mkhris phye bdun* or *indra bzhi thang* compound. If the diarrhea is foul smelling, evacuate the disorder with purgation. Recommend frequent intake of small amounts of porridge made from barley flour, rice, and plain soup, and avoid unwholesome foods.

5.2.1 По прошествии половины месяца заразный рим тонкой кишки застаревает и нужно прибегать к *mkhris phye bdun* или *indra bzhi thang*. При поносе с сильным неприятным запахом — вычищать слабительным. Давать часто, но малыми порциями мучной суп, рис, мучную болтушку (*chu grog*), остывший кипяток, беречься от вредящей еды.

⁶¹ '*khru ba'i chig thub gsum* is the collective name for three laxative ingredients, which are *chu rtso*, *thar nu*, and *re lchag pa*.

ཚ་བ་ཚགས་ནས་བཅད་དུས་སྒྲིབ་པའི་ཚེ། རྩི་མའི་མར་གཏུང་ཆུང་དང་གསུམ། ཡང་ན་མེ་ཏྲིག་བྱ་རྒྱུ་གྲ་ལྷན་བསྐྱུས། ཁ་
ཞོ་ཁྲད་པ་སྦྱོན་དང་འབྲས་ཡོས་བྱེ། རྩིས་པར་བཅོས་ལ་ཅེ་གྲུར་བཏང་བར་བྱ། ཡང་ན་ད་ཏྲིག་ཀ་པེད་མོན་ཆ་ར། ལྷག་དང་
ཐ་རམས་འབྲས་སྤྱག་བཏབ་པ་འཕ། ཡང་ན་གཙོད་ཁྲག་རྒྱུ་ལ་བཏང་། ཡང་ན་ཐ་རམས་བྱ་རྒྱུ་ལ། ལྷག་
དང་ད་ཏྲིག་ཀ་པེད་མོན་ཆ་ར། ཞིབ་བཏགས་བཏབ་ལ་ཅེ་གྲུར་ཡང་ཡང་བཏང་། །

After the intensity of the hot disorder decreases and it is time to stop diarrhea, administer a decoction prepared from *cong zhi*, *rtsi mar*, and *ganga chung*, of a decoction prepared from *me tog bya rkang* and *sha nus*⁶². Or boil cow curd, *klad* (brain [of a rabbit]) and roasted rice powder, and administer small doses frequently. Or administer a compound prepared from *da trig*, *ka ped*, *mon cha ra*, *smag*, and *tha ram* mixed with rice porridge or *rtsod khrag* and *rgod khrag* (blood from antelope and wild yak). Or boil *tha ram* and *bya rkang* and add the powder of *smag*, *da trig*, *ka ped*, and *mon cha ra*, and administer small doses frequently.

5.2.2 Когда жар сломлен, значит пришла пора останавливать диарею. Дают трёх- [компонентный состав] из *cong zhi*, *rtsi mar* и *ganga chung* или сгущённый отвар из *me tog bya rkang* и *sha nus*. Также нужно часто небольшими порциями давать варёный коровий йогурт с мозгом и порошком воздушного риса. Либо добавлять в рисовую кашу *da trig*, *ka ped*, *mon cha ra*, *smag* и *tha ram*; или назначать состав из *rtsod khrag* и *rgod khrag*, также можно давать сгущённый отвар из *tha ram* и *bya rkang* с добавлением тонкоизмельчённого порошка *smag*, *da trig*, *ka ped*, *mon cha ra*, назначая снова и снова небольшими порциями.

འཁྲུ་བྲགས་སྣོད་ཀྱི་དྲོད་ཤོར་གང་འབྱམས་ན། ཁེ་འབྲུ་ལྷ་སྦྱར་རྒྱ་ལོང་གསང་ལ་བསྐྱེད། ཁ་ཟས་ལྷག་དང་བ་ལང་རི་དྲགས་
ག། ཁ་རུལ་གསར་པའི་ཚེ་ཁུ་བོངས་ཆུང་བཏང་། གསར་འཇམ་སྒྲ་བ་རྒྱ་སྦྱོགས་ཤིང་ཐལ་སྦྱར། རྩི་མའི་བྱེས་བྲན་ཁ་སྒྲོམ་
བག་རི་བསྟེན། འཁྲུ་བ་མ་ཚད་བར་དུ་ཟས་སྦྱོད་གཟབ། རེས་གསུངས་སོ། །

If there is a loss of heat from the vessel organs due to excessive diarrhea or excessive diarrhea due to cold, administer *se 'bru lnga pa* compound and apply moxibustion on the intestinal points. Recommend small intake of broth prepared from fresh meat of

⁶² *sha nus*, has few commentaries. It can refer to stools from a patient with *rgyu gzer* or to colostrum from a deer, gazelle, donkey, horse, or rabbit.

sheep, cattle, or carnivorous animals. Mix fresh light *chang*, *gla ba*, and *rgya skegs* powder with powdered *cong zhi*, and advise intake of small doses on feeling thirsty. It is important to follow a proper diet and lifestyle regime until the diarrhea stops." Thus it was said.

5.2.3 Если из-за слишком сильного поноса ушло тепло полых органов и получилось «холодное мазание», нужно приготовить состав *se 'bru lnga pa* и прижигать точки тонкой и толстой кишки. Назначать в пищу небольшими порциями суп из свежей, не испорченной баранины, говядины, мяса дичи. Смешать свежий мягкий чанг с *gla ba*, *rgya skegs shing thal*, чуть присыпать порошком *cong zhi* и понемногу употреблять, когда хочется пить. До тех пор, пока диарея не прекратится, быть осторожным с питанием и образом жизни». Так сказано.

བདུད་རྩི་སྒྲིང་པོ་ཡན་ལག་བརྒྱད་པ་གསང་བ་མན་ངག་གི་རྒྱུད་ལས་རྒྱ་གཞུང་གྱི་རིམས་བཅོས་པའི་ལུ་སྟེ་ཉི་ཤུ་རྩ་ཁྲ་པའོ།

This is the twenty-fifth chapter, the "Treatment of *rgyu gzer*," from the Secret Quintessential Instructions on the Eight Branches of the Ambrosia Essence Tantra.

Это двадцать пятая глава «Лечение заразного гьюзер (*rgyu gzer*)» из «Сущности амриты — восьмичленной тантры тайных наставлений».

Translation from Tibetan to English: Mentseekhang ©

перевод с тибетского на русский: Анастасия Теплякова